

Krystyna Ostrowska

Edukacja czy wychowanie seksualne? : spór o słowo czy o rzecz?

Studia nad Rodziną 2/1 (2), 149-161

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRYSTYNA OSTROWSKA

EDUKACJA CZY WYCHOWANIE SEKSUALNE? SPÓR O SŁOWO CZY O RZECZ?

1. Pojęcie edukacji i wychowania

Francuskie słowo „education”, łacińskie „educatio” oznacza zarówno wychowanie, jak i kształcenie. Angielskie „education” przez jednych przedstawicieli nauk społecznych jest używane w odniesieniu do kształcenia, przekazywania wiedzy, nabywania umiejętności, przez innych rozumiane jest zgodnie z pierwotnym sensem tzn. obejmuje nauczanie i wychowanie.

W „Słowniku języka polskiego” pod. red. Mieczysława Szymczaka¹, znajdujemy następującą definicję: „edukacja – wychowanie, głównie pod względem umysłowym; wykształcenie, nauka (czasem z odcieniem ironicznym)”. Termin „edukacja” w ostatnich latach robi zawrotną karierę, szczególnie w Polsce. Fakt ten obserwuje się w dokumentach krajowych i międzynarodowych dotyczących oświaty oraz w publicystyce i piśmiennictwie naukowym.

Edukacja jest działaniem na rzecz przekazywania określonej wiedzy, umiejętności, kompetencji. Edukację, jak chcą tego współcześni decydenci państwowi i społeczni, prowadzą edukatorzy, czyli realizujący te działania. Nauczanie wiedzy i kompetencji ze swej natury jest jednostronnym przekazem. Nauczającego nie interesuje sposób wykorzystania przekazanej wiedzy i umiejętności, wychowawcę – tak.

Uwyrażnianie jedynie kształcenia i eliminowanie treści wychowania zawdzięczamy, jak się wydaje, pewnym grupom osób narzucającym liberalny i postmodernistyczny styl myślenia i działania. Są to zarówno osoby z kręgów naukowych, jak i, a może przede wszystkim, z kręgów władzy i gospodarki finansujące badania naukowe i działalność instytucji pracujących na rzecz zaspokojenia psychicznych i społecznych potrzeb człowieka. Mam na myśli np. Fundusz Ludnościowy ONZ, który w swoich dokumentach z wielu konferen-

¹ Słownik języka polskiego, M. Szymczak red., Warszawa 1978.

cji np. z Genewy, Kairu, Pekinu wyraźnie akcentuje procesy edukacji, jednocześnie traktując edukację, jako zdobywanie wykształcenia, przekazywanie wiedzy i nabywanie umiejętności i kompetencji (porównaj np. streszczenie „Programu działania międzynarodowej Konferencji Narodów Zjednoczonych «Ludność i Rozwój»»²).

Tendencje te są szczególnie wyraźne od początku lat dziewięćdziesiątych. W poprzednich latach ten sposób myślenia nie był tak eksponowany. Przykładowo UNESCO w czasopiśmie „Perspectives” podaje następującą definicję wychowania; „wychowanie – oznacza globalny proces społeczny, dzięki któremu jednostki i grupy społeczne uczą się zabezpieczać w sposób świadomy – na szczeblu wspólnoty narodowej oraz międzynarodowej i na korzyść tych wspólnot – integralny rozwój osobowości swoich uzdolnień i swej wiedzy. Proces ten nie może ograniczać się do działań specyficznych dla systemu oświaty”³

2. Cele wychowania

Wychowanie jest procesem ukierunkowanego wspomagania w staniu się coraz bardziej człowiekiem. Wychowanie dokonuje się poprzez stymulowanie, na różne sposoby, intelektualno-emocjonalne i działaniowe typowo ludzkich możliwości: dokonywania wyborów, wartościowania, twórczości, nawiązywania relacji z ludźmi i rzeczywistością transcendentną, Bogiem, odkrywania struktury i praw człowieka i świata, szanowania ładu moralnego. W procesie wychowania niezbędnym jest również przekazywanie wiedzy, ćwiczenie umiejętności i kształtowanie właściwych kompetencji. Jednak, jest to element szerszego i bardziej złożonego procesu wychowania, który nie może go zastąpić.

Celem współczesnego wychowania staje się ukierunkowanie oddziaływań wychowawczych na stymulowanie rozwoju, poczucia odpowiedzialności, samokontroli, wierności sobie i przyjętym zasadom, wartościom oraz zobowiązaniom. W wychowaniu i samowychowaniu zdobywa się uwrażliwienie na potrzeby drugiego człowieka, poszanowanie jego osobowej godności, traktowanie go z życzliwością i empatią. Jest to proces uczenia szacunku dla norm moralnych, obyczajowych i prawnych, jako chroniących ogólnoludzki system wartości. Niezwykle istotnym jest podejmowanie działań na rzecz uwrażliwiania i kształtowania poczucia ludzkiej, religijnej,

² Kair 5–13.09.1994, CUP, RKL.

³ L'Unesco et l'éducation pour la paix, Perspectives V/3 (1985) za: Nowoczesność w kształceniu i wychowaniu. Wybór artykułów z kwartalnika Perspectives, wyd. przez UNESCO, Warszawa 1985, s. 9–10.

narodowej i rodzinnej tożsamości. Wszystkie te działania otwierają się na ten szczególnie wymiar, jakim jest pleć i wynikająca stąd rola możliwości bycia ojcem lub matką.

Proces wychowania jest spotkaniem osób, wzajemnie się ubogających tak swoim człowieczeństwem, jak i posiadaną wiedzą i umiejętnościami. Jest to też proces wspomagania wychowanka przez wychowawcę, szczególnie poprzez dostarczanie oparcia, bezpieczeństwa, niezawodności, które są niejako atrybutami nieodłącznymi nauczyciela i wychowawcy. Jednak również dziecko w procesie wychowania ubogaca wychowawcę tymi darami, które są typowe dla jego okresu rozwojowego; prostotą, niewinnością, emocjonalnym zapalem, krytycyzmem, bezgranicznym zaufaniem, wrażliwością, brakiem konformizmu, ciekawością świata itp.

J. Baker i G. Gaden w książce „Integrating Special Children: Some Ethical Issues”⁴ ukazują harmonijne realizowanie w systemie edukacji zarówno procesu wychowania, jak i nauczania. Piszą oni, że system edukacji może mieć wiele celów, bardziej lub mniej spójnych, przy czym jest tu pomocne ujęcie podstawowych celów w cztery grupy. Pierwsze dwa – to przygotowanie do pełnienia ról społecznych i socjalizacja. Przygotowanie do pełnienia ról społecznych obejmuje rozwijanie umiejętności dzieci do podejmowania różnych aktywności, które będą podejmować głównie jako dorośli członkowie społeczeństwa, rodzice, osoby prowadzące dom, pracownicy. Celem socjalizacji jest wpojenie dzieciom norm obowiązujących w społeczeństwie, danej warstwie społecznej, w środowisku lokalnym. Cele te są oczywiście powiązane ze sobą, jako że role społeczne są częściowo określone przez normy moralne, a częściowo przez wymagania tych ról. Zupełnie innym celem jest rozwijanie myślenia racjonalnego i rozumienia. Cel czwarty edukacji potocznie jest określany jako rozwój osobisty i samorealizacja⁵.

Wynika z tego, że badacze ci rozumieją termin „education”, jako połączenie nauczania i wychowania. Zastrzegają również, że praktyka edukacyjna nie zawsze respektuje wszystkie cztery cele lub w niejednakowym stopniu akcentuje ich ważność.

3. Wychowanie seksualne

Dyskusje wokół wychowania seksualnego toczą się, z różnym napięciem od lat trzydziestych naszego stulecia. Edyta Stein, pytana o zadania nauczycieli w tej dziedzinie, tak pisała: „Pytań z dziedziny

⁴ J. Baker i G. Gaden, *Integrating Special Children: Some Ethical Issues* 1992.

⁵ Tamże, s. 15 i 16.

seksualnej nie omijałabym, przeciwnie, raczej należy się cieszyć, gdy nadarzy się dogodna okazja pomówić o tych sprawach jasno i uczciwie, bo rzeczywiście nie uchodzi, abyśmy posyłały w świat dziewczęta nie dając im wychowania seksualnego. Trzeba tylko starannie wybierać materiał, unikając wszelkiej odurzającej erotyki; sprawy stanowiące elementarne fakty życiowe – zgodnie z ich znaczeniem – należy traktować uczciwie i realnie, gdyż takie postępowanie jest dużo mniej niebezpieczne. W każdym razie należy liczyć się z tym, że dzieci nie mające o tych sprawach żadnego pojęcia, mogą potem przeżywać kryzys. W klasie trzeba być na to przygotowanym”⁶. Polskie piśmiennictwo okresu międzywojennego podobnie jak E. Stein, która w tym okresie publikuje prace o charakterze pedagogicznym i socjologicznym, stawia na pierwszym miejscu dobro dziecka, jego ogólne wychowanie oraz potrzebę wychowania seksualnego, jako dopełnienie kształcenia osobowości i charakteru.

T. Ślipko⁷ w latach siedemdziesiątych dokonał wnikliwej analizy, tego, co dzisiaj chce się wprowadzać, jako edukację seksualną. Pisał tak: „W imię godności człowieka, jego wolności i szczęścia głosi się poglądy i zasady (a także stymuluje zachowania), które w gruncie rzeczy tę godność, wolność i szczęście u samych podstaw naruszają i podkopują. W tym założeniu określona idea „godności człowieka”, kryje w sobie załączki jego poniżenia, „wolność” grozi zniewoleniem a „szczęście” zapowiada frustrację”⁸.

O ile w latach siedemdziesiątych interesowano się również moralnymi aspektami wczesnej inicjacji seksualnej i współżycia przedmałżeńskiego, o tyle dzisiaj „za cenę doraźnych korzyści wprowadza się człowieka na drogę, u końca której dochodzi on do przeczenia samemu sobie, wartości życia”⁹. Kładzie się akcent na tzw. czynniki profilaktyczne: „niepożądaną ciążę”, „zakażenia wirusem HIV i AIDS”.

W polskich akademickich podręcznikach pedagogiki, psychologii wychowawczej dla nauczycieli w latach siedemdziesiątych akcentowało się jeszcze proces wychowania. Zb. Skorny w „Psychologii wychowawczej dla nauczycieli”¹⁰, rozróżnia np. uświadomienie seksualne i wychowanie erotyczne. Uświadomienie wiąże z przekazywaniem wiedzy o biologicznych, psychicznych i społecznych uwarun-

⁶ Z listu do s. Kaliksty Brenzing, 18.10.1932 W: Edyta Stein: Pisma T. II, 1982 Kraków, s. 156; por. także T. Męczkowska: Wychowanie seksualne dzieci i młodzieży, Warszawa 1934.

⁷ T. Ślipko, Życie i płęć człowieka, Kraków 1978.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 8.

¹⁰ Zb. Skorny, Psychologia wychowawcza dla nauczycieli. Warszawa 1992.

kowaniach rozwoju popędu seksualnego. Wychowanie erotyczne, jego zdaniem, ma prowadzić do „kształcenia kultury uczuć, wytworzenia poczucia odpowiedzialności moralnej oraz dokonywania wyborów zgodnie z akceptowanymi w danym społeczeństwie normami postępowania i wartościami. Do wartości takich należą: trwałość rodziny, dobro dziecka, dostrzeganie oraz szanowanie uczuć i potrzeb partnera, niewyrządzanie krzywdy innym nieprzemysłanym działaniem”¹¹. Samo wychowanie rozumie Zb. Skorny jako „oddziaływanie celowe, zamierzone, przynoszące pozytywne efekty społeczne”¹². Według tego autora „celem wychowania realizowanym przez nasz system oświaty jest wszechstronny rozwój osobowości dzieci i młodzieży”¹³.

Niestety, na tle tych w miarę optymistycznych podejść do procesu kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży z końca lat osiemdziesiątych i początku dziewięćdziesiątych zupełnie odmiennie rysuje się aktualne podejście do celów systemu oświaty w Polsce. Najdobitniejszym dowodem na zmianę myślenia o celach i zadaniach systemu oświaty są „Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących (do konsultacji)” przygotowane przez Biuro Strategii Edukacji Ministerstwa Edukacji Narodowej w 1996 r. W całym dokumencie nie pojawia się ani razu słowo „wychowanie”. Natomiast „edukacja” pojmowana jest, jako nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji bez wyraźnego wskazania w jakim celu i dlaczego takie a nie inne obszary wiedzy, umiejętności lub kompetencji mają być przyswojone, czy zdobyte.

4. Oczekiwania uczniów

Ogólnopolskie badania na reprezentatywnej grupie uczniów od piątej klasy szkoły podstawowej do klas maturalnych szkół ponadpodstawowych zrealizowane w czerwcu 1997 pokazują, że oczekiwania dzieci i młodzieży nie są tylko związane z otrzymaniem odpowiedniej wiedzy, ale dotyczą przede wszystkim pomocy w rozwoju osobowości, przygotowania do pełnienia ról społecznych i rozwoju odpowiedzialności.

Badaniami objęto 2500 uczniów. 59,5% uczniów oczekuje, że szkoła pomoże lepiej zrozumieć czym jest małżeństwo i rodzina i jak zachować i pogłębić miłość, którą ma się w chwili zawierania małżeństwa. 54% badanych chciałoby zdobyć wiedzę i umiejętności

¹¹ Tamże, s. 218.

¹² Tamże, s. 13.

¹³ Tamże, s. 17.

dotyczące zasad rozwiązywania konfliktów między ludźmi. 43,1% uczniów oczekuje, że w szkole dowie się o metodach wychowania dzieci. 42,8% pragnie dowiedzieć się i poznać zasady harmonijnego współżycia między ludźmi. 38,5% uczniów oczekuje od dorosłych zajmujących się edukacją wiedzy o różnych metodach planowania rodziny. O tym, jak gotować, urządzać mieszkanie, prowadzić budżet domowy itp., chciałoby w szkole dowiedzieć się 33,6% uczniów. 28,8% uczniów oczekuje, że szkoła nauczy różnych form wyrażania uczuć. Zaś 27,9% – chce wiedzy o pielęgnowaniu dzieci. 18,5% uczniów oczekuje od szkoły wiedzy na temat technik współżycia seksualnego a 11,9% o budowie anatomicznej układu płciowego mężczyzn i kobiet.

Oczekiwania młodzieży są inne niż przygotowane propozycje oświatowe.

5. Edukacja seksualna a wychowanie do miłości

Rozróżnienia pomiędzy „edukacją seksualną” a „wychowaniem” dokonam w oparciu o zestawienie dwóch dokumentów, „Podstaw programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących (do konsultacji)” Biura Strategii Edukacji Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 31 grudnia 1996 r. i dokumentu Papieskiej Rady ds. Rodziny pt. *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie*.

Podstawy Programowe
obowiązkowych przedmiotów
ogólnokształcących
(do konsultacji)
Ministerstwo
Edukacji Narodowej
(Warszawa, 31 grudnia 1996)

Ludzka płciowość: prawda
i znaczenie
Wskazania dla wychowania
w rodzinie
Papieska Rada ds. Rodziny
Instytut Studiów nad Rodziną,
Łomianki 1996

Zadania edukacji seksualnej w szkole:

Zadania szczegółowe:

Uczeń powinien mieć możliwość uzyskać następujące kompetencje (wiedzę, zrozumienie, umiejętności i podstawy) w zakresie niżej wymienionych obszarów edukacji (s. 46):

1. Etap I:

– wie, że są różne okresy w rozwoju dziecka i jak dotychczas przebiegał jego rozwój;

Zadania wychowawcze w rodzinie:

Założenia ogólne:

1. „Wychowanie seksualne, stanowiące prawo i podstawowy obowiązek rodziców, winno dokonywać się zawsze pod ich troskliwym kierunkiem zarówno w domu, jak i w wybranych i kontrolowanych przez nich ośrodkach wychowawczych. W tym sensie Kościół potwierdza prawo pomocniczości, które szkoła obowiązana jest

- umie nazwać części swego ciała, także narządy płciowe;
- zna różnice między chłopcami i dziewczętami;
- rozumie, co oznacza prawo do własnego ciała i wie co zrobić, gdy inne osoby próbują dotykać go lub zachowują się w sposób, który niepokoi;
- wie, że ludzie mają różne uczucia oraz porozumiewają się w różny sposób (dyskutują, słuchają) (s. 46).

2. Etap II:

- posiada podstawowe informacje o zmianach fizycznych i emocjonalnych w okresie pokwitania;
- posiada podstawową wiedzę na temat układu rozrodczego, ciąży, porodu;
- wie, że istnieją różne rodzaje przyjaźni, jak można okazywać innym swoje uczucia, jak radzić sobie w razie utraty przyjaciela, namawiania, itp.;
- potrafi rozpoznać niebezpieczne dla siebie sytuacje i zachowania innych ludzi oraz zwrócić się o pomoc. (s. 47)

3. Etap III:

- zna budowę i funkcję układu rozrodczego, typowy i nietypowy przebieg cyklu miesięczkowego u dziewczyny;
- uznaje znaczenie własnych wyborów i swoją odpowiedzialność w związkach z innymi ludźmi, aby nie zagrażały zdrowiu i bezpieczeństwu;
- rozumie potrzeby fizjologiczne (napicie seksualne) i psychologiczne (potrzeba więzi, przyjaźni, miłości);

przestrzegać, współpracując w wychowaniu seksualnym, w takim samym duchu, jaki ożywia rodziców.”

„(...) wychowanie ma doprowadzić do znajomości zasad moralnych i uznania ich za konieczną i cenną gwarancję odpowiedzialnego wzrostu osobowego w dziedzinie płciowości ludzkiej.” (pkt 43)

2. Wychowanie rzeczywiście należy do rodziców, o ile dzieło wychowawcze jest przedłużeniem zrodzenia i jest rozszerzeniem ich człowieczeństwa, do czego zobowiązali się uroczyście w chwili zawierania ich małżeństwa. Rodzice mają też w tej dziedzinie pierwsze i podstawowe uprawnienia. Są wychowawcami, ponieważ są rodzicami. (pkt 23)

Wychowanie:

1. Środowisko rodzinne jest więc miejscem normalnym i zwyczajnym formacji dzieci i młodzieży w nabywaniu i praktykowaniu cnót miłości, umiarkowania, męstwa a następnie czystości. Jako kościół domowy, rodzina jest rzeczywiście *szkołą bogatszego człowieczeństwa*. (pkt 48).

2. Powinni natomiast zatroszczyć się o wychowanie swych dzieci do prawdziwych wartości osobowych, odnawianych przez cnoty wiary, nadziei i miłości: do wolności, odpowiedzialności, ojcostwa i macierzyństwa, służby, pracy zawodowej, solidarności, uczciwości, sztuki, sportu, radości płynącej ze świadomości bycia dziećmi Bożymi oraz braćmi i siostrami wszystkich ludzi. (pkt 49).

Rodzina jest pierwszą i podstawową szkołą społecznienia: w niej, jako we wspólnocie miłości, uczynienie z siebie daru jest prawem, nadającym kierunek i warunkującym wzrost. Dar z siebie,

– rozumie, że ludzie mają prawo nie być aktywni seksualnie, jakie czynniki biologiczne i społeczne mogą wpływać na zachowania seksualne człowieka, ich skutki;

– wie, co to znaczy niepożądana ciąża i jak można się jej ustrzec,

– wie, jak szerzy się zakażenie wirusem HIV i jak można temu zapobiegać. (s. 48)

4. Etap IV i V:

– rozumie, co oznacza dojrzałość fizyczna, psychiczna, społeczna i seksualna;

– rozumie różnice między ludźmi w zakresie potrzeb seksualnych oraz zmiany w seksualności w okresie życia człowieka (np. menopauza, andropauza);

– jest świadomy problemów związanych z partnerstwem, małżeństwem, rozwodem, separacją;

– jest zdolny do dyskusji na kontrowersyjne tematy jak antykoncepcja, HIV/AIDS, urodzenie dziecka, aborcja, posiada odpowiednią wiedzę, przekonania i postawy moralne;

– zna skutki przedwczesnej inicjacji seksualnej poszczególnych kontaktów płciowych, niepożądaną ciążę, wpływu alkoholu i narkotyków na seksualność człowieka;

– jest zdolny do dyskusji na temat odmienności seksualnych i ich wpływu na zachowania i życie ludzi;

– wie, gdzie szukać pomocy w przypadku problemów seksualnych, podejrzenia choroby wenerycznej, zakażenia HIV;

– rozumie co oznacza świadome macierzyństwo i ojcostwo,

– jest świadomy pozytywów i negatywów różnych metod planowania rodziny,

– wie, gdzie można uzyskać poradę;

– wie, jak przygotować się do urodzenia dziecka i gdzie szukać informacji i porady. (s. 49).

który ożywia wzajemną miłość małżonków, staje się zaworem i zasadą składania daru z siebie, co powinno dokonywać się we wzajemnych stosunkach braci i siostr oraz różnych współżyjących w rodzinie oraz różnych pokoleń. Tak komunია, jak uczestnictwo codzienne przeżywane w domu, w chwilach radości i w trudnościach, jest najbardziej konkretną i skuteczną pedagogią dla czynnego, odpowiedzialnego i owocnego włączenia się dzieci w życie społeczne o szerszym zasięgu. (pkt 52).

4. Jednakże nie należy zapominać, że *wychowanie do miłości jest rzeczywistością integralną*: nie można czynić postępów w układaniu właściwych relacji z jakąś osobą, nie czyniąc tego jednocześnie w relacjach z innymi osobami. (pkt 54).

5. Jednakże jest rzeczą konieczną podkreślić, że wychowanie do czystości jest nieodłącznie związane z obowiązkiem ujawniania *wszystkich innych cnót, w szczególności zaś miłości chrześcijańskiej*, charakteryzującej się szacunkiem, altruizmem i postawą służby, która ostatecznie nazywa się miłością – «*caritas*». (pkt 55).

6. *Zachowanie wstydlivości i skromności* w mowie, postępowanie i strojach jest bardzo ważne dla stworzenia odpowiedniego klimatu, koniecznego dla dojrzewania czystości. (pkt 56).

7. W łączności ze wstydlivością i skromnością, będącymi spontaniczną obroną osoby, która nie chce być widziana i traktowana jako przedmiot przyjemności – przeciwnie chce być szanowana i miłowana dla siebie samej – należy widzieć poszanowanie intymności: jeżeli dziecko lub młody człowiek widzi, że jest szanowana jego służna intymność, będzie wiedział, że oczekiwane jest także od niego ujawnienie takiej samej postawy

wobec drugich. W ten sposób uczy się właściwego znaczenia odpowiedzialności przed Bogiem, rozwijając swe życie wewnętrzne i upodobanie w osobistej wolności, które czynią go zdolnym lepiej kochać Boga i ludzi. (pkt 57).

8. Wszystko to – mówiąc ogólnie – wymaga *panowania nad sobą*, które jest warunkiem koniecznym, by człowiek był zdolny do daru z siebie. Dzieci i ludzi młodych trzeba zachęcać do szanowania i praktykowania samokontroli i powściągliwości, do życia w sposób uporządkowany, do składania ofiar osobistych w duchu miłości Boga, do szacunku i do wielkoduszności wobec innych – nie tłumiąc uczuć i skłonności, lecz kierując je ku życiu cnotliwemu. Podobnie też powinni być zachęceni do pielęgnowania w sobie i okazywania innym wielkoduszności, a same mu sobie szacunku bez tlamszenia uczuć, lecz sterując nimi tak, by służyły życiu w pełni cnotliwemu. (pkt 58).

9. *Dobry przykład rodziców i ich «zdolności kierownicze»* są istotne dla wzmocnienia formacji ludzi młodych do czystości. (pkt 59).

10. Nikt nie może zaprzeczyć, że pierwszym przykładem i największą pomocą, jaką rodzice mogą okazać w tej dziedzinie swoim dzieciom, jest ich własna wielkoduszność w *przyjęciu życia*, (pkt 61).

¹¹ Wreszcie przypomnijmy, że dla osiągnięcia wszystkich tych celów, rodzina przede wszystkim powinna być *domem wiary i modlitwy*, w którym zwraca się uwagę na obecność Boga Ojca, w którym przyjmowane jest Słowo Jezusa i jest przeżywana więź miłości – dar Ducha i w którym kocha się i wzywa się Najczystsą Matkę Boga. (pkt 62).

Poznanie:

1. Zasady odnoszące się do nauczania w zakresie płciowości:

a) Każde dziecko jest osobą jedyną i niepowtarzalną i powinno otrzymać indywidualną formację.

b) Wszystkie przekazywane młodym wyjaśnienia zawsze powinny posiadać wymiar moralny.

c) Wychowanie do czystości i stosowne informacje na temat ludzkiej płciowości powinny być udzielane w szerszym kontekście wychowania do miłości.

d) Rodzice powinni przekazywać tę informację z najwyższą delikatnością, ale w sposób jasny i we właściwym czasie. (pkt 65, 68, 70, 75).

2. Ważne jest, żeby rodzice uwzględniali potrzeby dzieci w różnych fazach rozwoju. Zdając sobie sprawę z tego, że każde dziecko powinno otrzymać formację indywidualną, rodzice mogą dostosować etapy wychowania do miłości do osobistych zainteresowań każdego z dzieci.

a) Lata niewinności.

b) Okres dojrzewania.

c) Młodość.

d) Dojrzałość. (pkt 77–111).

Myślę, że porównanie przytoczonych wyżej obszernych fragmentów obu dokumentów pozwoli czytelnikowi odpowiedzieć na następujące pytania: Jaka definicja człowieka leży u podstaw jednego i drugiego dokumentu? Jakie zadania przypisuje się rodzicom, nauczycielom, systemowi oświaty w przygotowaniu młodych ludzi do pełnienia ról małżeńskich, rodzicielskich? a także: Jakie jest powiązanie seksualnego wymiaru człowieka z innymi np. społecznym, religijnym, moralnym?

W jakim stopniu sama wiedza uznawana jest za jedyny i podstawowy wyznacznik ludzkiej motywacji, wartościowania i działania?

Jak opisywany jest system oddziaływań osób tworzących rodzinę i szkołę?

Odpowiedzi na te pytania przekraczają ramy tego artykułu, ale zapewne pozwolą wyraźniej odkryć istotę sporu pomiędzy tymi,

k którzy domagają się wychowania seksualnego w ramach integralnego wychowania młodego pokolenia, a tymi którzy domagają się autonomicznego przedmiotu wiedza o życiu seksualnym (czyli edukacji seksualnej).

6. Wzrastanie w człowieczeństwie

Można zadać pytanie: Co człowiekowi potrzebne jest do wzrastania w człowieczeństwie? Rejestr czynników sprzyjających jest długi i obejmuje działania innych i własne.

Ze strony innych potrzeba:

1. Akceptacji i uznania podstawowych wartości.
2. Stymulacji potencjałów rozwojowych tkwiących w sferze biologicznej, psychicznej, społecznej i duchowej (moralno-religijnej).
3. Dostarczenia sprawdzonych sposobów osiągnięcia coraz wyższych poziomów rozwoju typowo ludzkich właściwości, np.:
 - a) umiejętności porozumiewania się z innymi za pomocą systemu znaków werbalnych i niewerbalnych,
 - b) umiejętności wyrażania i opisywania własnych stanów wewnętrznych,
 - c) umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, pokonywania trudności w sposób twórczy i zgodny z godnością osoby ludzkiej,
 - d) umiejętności rozwiązywania sytuacji konfliktowych, w sposób ubogacający, a nie niszczący uczestników konfliktu,
 - e) umiejętności podejmowania decyzji i ponoszenia odpowiedzialności, z uwzględnieniem perspektywy nie tylko „tu i teraz”, ale odległej czasowo oraz perspektywy dobra osoby ludzkiej,
 - f) umiejętności wyrażania i realizowania we wspólnocie z innymi swoich dążeń społecznych i religijnych, tak by służyły doskonaleniu osoby ludzkiej,
 - g) dostarczenie kryteriów dokonywania wyborów i wartościowania uwzględniających naturę człowieka, świata, wspólnot ludzkich.
4. Pomocy w rozpoznawaniu i kształtowaniu tożsamości ludzkiej, co oznacza pomoc w stawianiu i poszukiwaniu odpowiedzi na pytania: kim jest człowiek?, jaki jest sens istnienia?, co wynika z faktu bycia człowiekiem dla konkretnego życia danej osoby?, co znaczy być osobą?
5. Pomocy w odkrywaniu i potwierdzaniu sensu własnego życia, życia innych i świata.
6. Pomocy w odkryciu, że człowiek jest istotą religijną i moralną, i pomocy w odnalezieniu środków do realizacji tych wymiarów osoby ludzkiej.

7. Ograniczania wpływu czynników, o których wiadomo, że szkodzą rozwojowi typowo ludzkich właściwości, a przede wszystkim dążenia do przekraczania swoich ograniczeń i wstępowanie w świat ducha.

Działania własne:

1. Akceptować siebie samego i cieszyć się swoim życiem.
2. Doskonalicь zdobyte przy pomocy innych umiejętności: poznania, wyrażania emocji, komunikowania się, szacunku dla siebie i innych.
3. Być ciekawym siebie i świata.
4. Szukać wolności wewnętrznej, a nie koncentrować się tylko na uwalnianiu od więzów, zobowiązań, norm, zasad.
5. Kształtować świadomie swoje pozytywne postawy wobec drugiego człowieka, szukać w innych dobrych cech, nie „przeżuwać” negatywnych.
6. Poszukiwać samodzielnie, w miarę rozwoju możliwości intelektualnych, emocjonalnych i duchowych odpowiedzi na pytanie: jakie mam do spełnienia zadanie, jako człowiek?
7. Unikać sytuacji, w których dochodzi do ograniczenia, zahamowania lub zagrożenia osobowego rozwoju, poszukiwać i podtrzymywać te relacje i sytuacje, które ubogacają człowieka w jego człowieczeństwie:
 - a) nie unikać trudu, wszelkiego wysiłku,
 - b) ćwiczyć opanowanie,
 - c) ćwiczyć działania na rzecz innych,
 - d) wzbudzać w sobie pozytywne myślenie o świecie, innych ludziach, sobie jako człowiekowi obdarzonym godnością i wolnością,
 - e) rozwijać zaufanie do Boga i ludzi, zaczątki tego zaufania każdy posiada,
 - f) ćwiczyć odwagę,
 - g) ćwiczyć wierność zasadom, wartościom i normom.
8. Rozwijać w sobie przekonanie o możliwościach kierowania własnym życiem i o tym, że inni mogą służyć nam pomocą, trzeba tylko szukać właściwych przewodników.
9. Nie traktować siebie i innych przedmiotowo, instrumentalnie. W dobie, określanej mianem „wiekiem wolności”, jest coraz więcej uzależnień (rodzajów) i coraz więcej ludzi jest uzależnionych.
10. Pielęgnować i realizować często działania i formy zachowań oraz reakcji, które pozwalają odczuwać szacunek oraz poczucie godności, a także rozumieć i potwierdzać sens swego istnienia.

Bibliografia:

Fairbairn G., Fairbairn S., *Integrating Special Children: Some Ethical Issues*, Manchester 1992, s. 12–26.

L'Unesco et l'éducation pour la paix, *Perspectives V/3* (1985) za: *Nowoczesność w kształceniu i wychowaniu*. Wybór artykułów z kwartalnika *Perspectives*, wyd. przez UNESCO, Warszawa 1985, s. 9–10.

Męczkowska T., *Wychowanie seksualne młodzieży*, Warszawa 1934.

Skorny Zb., *Psychologia wychowawcza dla nauczycieli*, Warszawa 1992.

Stein E., *Pisma T. II*, Kraków 1982.

Szymczak M. (red.), *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1978.

Streszczenie „Programu działania międzynarodowej Konferencji Narodów Zjednoczonych «Ludność i Rozwój», Kair 5–13.09.1994, Warszawa 1995 (maszynopis powielony).

Ślipko T., *Życie i płć człowieka*, Kraków 1978.

**Krystyna Ostrowska: Sexual Education or Sexual Upbringing?
Controversy Concerning the Word or the Matter?**

The author distinguishes between education understood as a process of transmission of knowledge and upbringing conceived as a continual help to become more and more human. The second takes place in the sphere of intellectual, emotions, and action: while making choices, evaluating things, undertaking actions, interacting with others and God, discovering social and moral order and conforming with them. Additionally, the author discusses attitudes toward sexual education since the 30. of our century and a field research (2500 pupils) which clearly indicates that the youth expectations in that matter are much different from what the Ministry of Education has proposed. The last part of the article indicates the factors which favor growth of human dimension of a person.